

A műkedvelés egyes kérdései

Részlet

Nagy József

Már hosszabb idő óta vitatkoznak a műkedvelés problémáiról, a műkedvelés úgynevezett válságáról, elavult és korszerű formáiról, az aktív és a passzív műkedvelésről. Ez az élénk vita nem véletlen műve és nem mesterséges. Az objektív fejlődés, különösképpen a sok műszaki eszköz megjelenése a film-től a magnetofonig és a televízorig, vitathatatlanul bizonyos változásokat okoz a szórakozás és a szórakoztató tevékenység iránti érdeklődésben. A mai modern ember több szórakozási lehetőséget, de egyúttal tevékenységi hajlamait is kielégítő, aktív és színvonalasabb szórakozást kíván. Mindkét irányban nagyobbak a lehetőségek, mint néhány évtizeddel ezelőtt.

Ezzel kapcsolatban rá kell mutatni arra, hogy a korszerű és új formák új tartalommal való telítésére irányuló törekvések és ügyelkezet hangsúlyozása nem jelenti a műkedvelő tevékenység már létező hagyományos formáinak megtagadását, lebecsülését, sőt esetleg megszüntetését. Ez hiba volna, mert figyelembe kell vennünk, hogy meghatározott környezetben meghatározott kívánságok és törekvések is léteznek

még. Hasznos és szükséges a műkedvelő tevékenység minden olyan formája, amely visszafelé húzó, maradi tartalomtól mentesen, kulturális szinten szórakozásul, kedvtelésül, a tevékenység kiélésére szolgál és hozzájárul a művelődéshez és a nevelődéshez. Am vitás dolog azért mégiscsak van.

A korszerű áramlatokat és eredményeket mellőző irányzatok még nagyon görcsösen ragaszkodnak a művelődés aránylag kevés állandósult formájához, jóllehet ezek a formák a mai keretekben már nem kielégítők. Ezeknek az irányzatoknak a kizárólagossága nemcsak visszatartja a műkedvelő és kulturális tevékenységet szűk kereteiben, hanem a legközvetlenebbül gátolhatja, sőt megakadályozhatja további, új, korszerű formák kialakítását, meggátolhatja a műkedvelés kibontakozását és gazdagodását a kulturális munka szélesebbkörű síkján, minden eddig lehető, reális és szükséges arányban.

Ebben az irányban, a legutóbbi években nálunk, Vajdaságban is megkezdtek a műkedvelés alapjainak szélesbítését, a tömeges kulturális munka kiterjesztését vagyis lényegesen szélesebb-

körü rétegek bevonását az aktív kulturális életbe. A mai ember életmódjának és életritmusának megfelelő változatos formák révén lényegesen hozzájárultak a műveltségi-kulturális színvonal emeléséhez.

A jelentés a képzőművészet-kezdők, a filmbarátok klubjaiban, egyesületeiben stb. lebonyolódó műkedvelő tevékenységről beszél.

A kialakított elgondolások alapján mindenestre átfogóbban kell kezdeményező bizottságokat létesíteni a képzőművészet-kezdők szervezetének megalakítására. Ennek kell felölelnie a már meglévő klubokat, újabbak megalakítását szorgalmaznia és ezáltal közelebb vinnie egymáshoz a képzőművészeti alkotás különféle ágazataival foglalkozó és az ilyen művészi alkotó munka iránt érdeklődő sok-sok műkedvelőt.

Nagy az érdeklődés a filmművészet iránt. Különböző intézményekben, iskolákban stb. már vannak filmklubok. Egy kezdeményező bizottság megalakíthatná a filmbarátok szervezetét, ez pedig gyarapíthatná a klubokat, hogy mindenütt hasznos módon megvitassák a filmeket, fejlesszék az esztétikai és eszmei szempontokat és mércéket általában és külön a filmre vonatkozólag.

A könyvtárak és könyvterjesztő szervezetek szövetségének keretében már megindult az akció, hogy újra megalakítsák és fejlesszék a könyvbarátok egyesületeit, mert fontos szerep vár rájuk a könyv népszerűsítésében és terjesztésében. A járási szövetségek nem mindig ismertek fel minden lehetőséget a könyv népszerűsítésére, tevékenységük főképp a könyvtárakra, a könyvtárak rendezésére szorítkozott. Könyvbarátok egyesületét mindenütt kellene alakítani, ahol erre megvannak a feltételek, jellegüket az egyes helyiségek szükségleteihez és feltételeihez idomítva. Szervezeti formájuknál, de tartalmuknál, tagságuknál és munkaterületüknél fogva is nagyon sokféle lehetnek. Megalakulhatnak, mint könyvbarátok köre, olvasóklub, olvasó-aktív, irodalombarátok köre, egyes irodalmi műfajok barátainak köre, könyvtárpartoló egyesület, stb. Feladatuk a könyv széleskörű népszerűsítése, tagjaik tájékoztatása könyvkiadásunkról, vita az olvasókról és az irodalmi művekről, vita az írókkal műveikről, irodalmi estek, előadások, az irodalomtörténet tanulmányozása, könyvtári tagtaborzó akció szervezése stb., stb.

Véleményünk szerint ennek a közgyűlésnek is, nemkülönben a könyvtárak és könyvterjesztő szervezetek szövetségének hatathos támogatást kell nyújtania ebben az irányban, az objektív lehetőségekkel és e tevékenység minél gyorsabb elterjesztésének objektív szükségleteivel összhangban.

Nem kevésbé fontos megvizsgálni, hogyan lehetne gyorsabban fejleszteni a zenebarátok szervezeteit és klubjait, mert nagyon jelentős munkát végezhetnek: tömöríthetik a zenekedvelő műkedvelőket, támogathatják kezdeményezéseiket és érdeklődésüket, fejleszthetik ízlésüket, bevezethetik őket a zenetörténelembe, hangversenyeket rendezhetnek és megszervezhetik a korszerű eszközök, magnetofonok, gramofonok és lemeztárak igénybevételét, a hangversenyek, zenei rendezvények látogatásának megszervezésével, sőt hangversenyek rendezésével, kamara együttesek szervezésével is népszerűsíthetik a zenekultúrát általában stb., stb.

Új klubok és egyesületek létesítése kétségtelenül lehetőséget nyújt nagyobb kezdeményezés kibontakoztatására amatőr alapon, lehetőséget nyújt sok-sok ember egybegyűjtésére. Nemkülönben arra is, hogy ezek a szervezetek új munkaköröket alakítsanak ki.

A noviszádi SVETOZAR MARKOVIC kulturális-művészeti egyesület tíz különféle szakosztályra és klubra terjesztette ki munkáját. Színjátszó szakosztályán, énekkarán és népi tánc szakosztályán kívül — ez utóbbinak keretében balettcsoportot szerveztek — képzőművészeti szakosztálya is van. Ennek munkájáról az egyesület jelentése a következőket mondja: „A képzőművészeti szakosztályban új munkamódszert vezettünk be. Ez a szakosztály azelőtt csak azokat a tagokat gyűjtötte egybe, akik aktívan foglalkoztak festéssel és szobrásszal. Jó lehet ez hasznosnak bizonyult, mégis voltak fogyatékoságai; egyes tagjait becsúgyuk eltávolította rendes munkájuktól vagy az iskolától, mert festőművészként szerettek volna érvényesülni. A mai képzőművészeti szakosztály munkája a képzőművészeti alkotások szemlélőinek fellődését szolgálja. Alapvető feladatát helyezte előtérbe: képzőművészeti műveltséget, képzőművészeti kultúrát ad tagjainak. A szakosztály tagjai többszörösen beszélgetést folytattak művészekkel, néhány kiállítás rendeztek az egyesületi helyiségekben, meglátogattak néhány noviszádi és beográdi kép-

tárat. Megkezdték egy képzőművészeti tárgyú könyvtár létesítését is. Ennek a szakosztálynak a munkájában az is jelentős, hogy képzőművészet-népszerűsítő tevékenységét az egyesület keretein túl is kiterjesztette, azáltal, hogy kiállításokat rendez a vállalatokban és kisebb helységekből a noviszádi járásban és Vajdaság-szerte.

Az egyesület keretében igen fejlett a zenei tevékenység. Az énekkaron kívül igen sok tagot, különösen fiatal tömörít a szimfonikus zenekar, a szórákkoztató-, tambura- és harmonika zenekar, s e zenekarok tagjai részére a zeneoktatást is megszervezték a zeneiskolai tanterv alapján.

Az egyesület munkájában mégis tulajdonképpen az a törekvése jelent újdonságot, hogy szakosztálya körül ne csak a zene művelőit, hanem a zene kedvelőit is tömörítse és zenebarátok klubját alakítson. Ilyen szervezeti forma révén sikerrel munkálkodhat majd a zene népszerűsítésén általában. A klub szervezeten figyelemmel kísérheti a zenei élet eseményeit, a noviszádi színpadokon rendezett hangversenyeket, a rádió hangversenyeket és a zenés filmeket. Feladatához tartozik az is, hogy minél nagyobb érdeklődést keltsen a vállalati munkásokban a zeneművészet iránt."

A zentai művészetbarátok klubja igen sokoldalú tevékenységet fejt ki a képzőművészet, a zeneművészet és a többi művészeti ágazat korszerű alkotásainak ismertetésével; sok-sok értelmiségit, haladó munkást és más polgárt fog össze. Ez a klub aránylag rövid idő alatt a legkomolyabb kultúrtényezővé vált a város életében.

A pancsevői közművelődési otthon szerepe is arról tanúskodik, hogy ilyen széles hatósugarú intézmény multhatatlanul szükséges. Ez az otthon színvonalas kulturális és művészeti rendezvényekre gyűjti össze a polgárokat és különféle vitaestek révén egyúttal a kulturális élet aktív részeseivé teszi őket.

A képzőművészetek, az irodalom, a film, a színjátszás kedvelőinek és barátainak sok-sok szakosztálya a vajdasági városokban és falvakban arról tanúskodik, hogy az itt említett irányzat teljesen indokolt.

Az új, korszerű törekvések és formák nincsenek ellentétben a műkedvelés már létező tevékenységi formáival, sem a műkedvelő színjátszással, sem a műkedvelés más klasszikus megnyilvánulási formáival. Bizonyos ortodox fel-

fogásokban megnyilatkozó aggodalomnak ebben az irányban nincs alapja. Ezek a formák, a legalkalmasabb módon megfelelő tartalommal telítve kiégyesítik a régebbieket, egységes egészet alkotnak velük és lehetőséget nyújtanak mindenkinek, hogy kielégítse érdeklődését. De nem csak ezt várhatjuk tőlük. A már létező műkedvelő tevékenységi formák újabb érvényesülését is elősegítik.

Ezeket az álláspontokat és indítványokat azonban csak lassan fogadják el és az új formák lassan fejlődnek. Nagyon jellegzetes ellenállás, meg nem értés nyilvánul meg irántuk, úgyhogy a műkedvelő tevékenység a legtöbb esetben nagyjából a klasszikus formákra szorítkozik.

A vajdasági kulturális közösség amatőr színház szövetségében már az a gondolat is felvetődött, hogy ezeknek az elveknél a szellemében és új szerepével összhangban változtassa meg a nevét. Ezzel az alapelvvel lényegtelen és formai változással is hangsúlyozni kívánják az amatőr színházak szövetségének azt a határozott szándékát, hogy ne a műkedvelés adott formáit konzerválja, hanem széles síkon elősegítse a környezet sokoldalú érdeklődésének megfelelő, a környezet sokoldalú érdeklődését kielégítő tartalommal telített legváltozatosabb formák kialakulását és továbbterjedését.

Való tény, hogy az említett irányzat megvalósításához bizonyos anyagi eszközök is szükségesek klubhelyiségek berendezésére, műszaki eszközök beszerzésére stb. Mégis egyelőre úgy tetszik, hogy nem az anyagi eszközök hiánya, az új irányzat megvalósításának alapvető akadálya, hanem a bevett gyakorlatból kialakult felfogás.

Vajdaság zeneéletének nagy és gazdag hagyománya van. A zenének és éneknek mindig voltak aktív hordozói és lelkes művelői minden szinten és a legszélesebb rétegekben. A zene ma még szélesebb rétegekben tért hódított, és a szórákkoztató, a kedvtelésnek, a pihenésnek egyik legjelentősebb és legkönnyebben hozzáférhető eleme lett. A mai ember megváltozott életkörülményei kétségtelenül a zene, a zenehallgatás és zenélés iránt is más igényeket ébresztenek. Ezeket az új igényeket el kell fogadnunk és azt a törekvést is, hogy kötetlenebb, hozzáférhetőbb viszony alakuljon ki a zene iránt. A zeneegyesületekben ma már kevesen vannak, akik nem fogják fel,

hogy pusztán a régi formák — és a legtöbb esetben a hozzájuk fűződő régi tartalom — görcsös és merev konzerválása csak árthat és objektíven árt is a zenekultúra fejlődésének egy meghatározott környezetben.

Természetesen egy pillanatig sem viszonyulhatunk nihilista módon a meglévő, jól megszervezett, színvonalas régi zenei intézményekhez, a filharmonikus zenekarokhoz, zeneiskolákhoz, énekarokhoz stb. Csak azt szorgalmazzuk, hogy ezek mellett új intézmények, aktív zenélő és éneklő amatőregyüttesek, továbbá klubok létesüljenek a zenekarok, a zene egyes ágazatainak, a korszerű, a klasszikus zenének barátai részére és lehetőségére teremtenek ilyenek megalakítására. Egyúttal egészen határozottan szorgalmazzuk, hogy sokkal hathatósabban támogassák, mindenekelőtt anyagilag, régi zenei intézményeinket, széles néprétegeink aránylag fejlett zenekultúrájának és zenei műveltségének bölcsőit. Egészen határozottan úgy véljük, hogy a vajdasági városok filharmonikus zenekarainak, amelyeknek gazdag hagyományai ötven, hetven, sőt száz évre nyúlnak vissza, nem szabad anyagi eszközök nélkül maradniok; sőt nemcsak annak nem szabad megtörténnie, hogy zeneiskolákat bezárnak, hanem az új, nagyobb községekben újra meg is kell nyitni ezeket az iskolákat és az iskolán kívül — a noviszádi kísérletek példájára — különbözőféle alkalmas és rugalmas formákat kell bevezetni még szélesebb rétegek zenei művelésére és nevelésére.

Műkedvelő zeneegyesületeink programjait vizsgálva szembetűnik az új tartalom hiánya. Tényvalóság, hogy aránylag kevés szerzemény dolgozza fel mai korszerű témáinkat és az a kevés is olyan előadói követelményeket támaszt, hogy műkedvelő együtteseink gyakran képtelenek megoldani őket. Az énekarok mégiscsak elérték némi haladást műsoraik korszerűsítésében, de egyes zenekari ágazatokban vajmi keveset változott a helyzet a korábbihoz képest. Az amatőr zenekarok túlnyomó része fúvós- és tamburaegyüttes és a legtöbb esetben a K. u K. időből származó elavult zeneirodalmat használják fel. Műsoruk túlnyomórészt minden rendű és rangú egyvelegekből és indulókból áll, még osztrák-magyar háborús induló is akad köztük. A fúvószenekarok műsora eszmei és zenei szempontból egyaránt nagyon kétes értékű. A tamburazenekarok pedig a leg-

jobb esetben rossz, népieskedő és rögtönzött népdalokat adnak elő.

Az amatőr zeneegyesületek műsorának eszmei tartalma a nem ritkán elavult, maradi, primitív irányzattól és felfogásoktól függ elsősorban, ezenkívül a karmesteri káder szakképzettségétől, a zenélők zenei műveltségének szintjétől és végül, de nem utolsó sorban, zeneszerzőink alkotó munkájától.

•••••

A vajdasági amatőr színházak és színjátszó csoportok műsora, egészben véve, gazdagabb és változatosabb mint a korábbi években. Az utóbbi időben a műsor korszerűsítésére tett erőfeszítések kedvező eredménnyel jártak. Helyesen tették, hogy annakidején fölvetették hazai drámák előadásának problémáját. Az alapvető probléma azonban az, hogy milyen mértékűtárral viszik színpadra a korszerű hazai drámai művet, hogy ez a korszerű hazai drámai alkotás értékeinél és bemutatásának módjánál fogva milyen mértékben lesz egyben az amatőr színjátszó együttesek és a nézők mindennapi szükséglete. Helytálló az a megállapítás, hogy az amatőr színházaknak, mint egyébként a hivatásos színházaknak is az az alapvető problémájuk, hogy miképp forrnak össze a mával.

A korszerű színjátszó művészet átfogó általános műveltséget kíván az amatőr színházaktól, beleértve azt is, hogy biztosabb szubjektív szempontok alapján ítélik meg, mi alkalmas és mi nem alkalmas előadásra az illető környezetben. Meg lehet és meg kell állapítani, hogy — erőiket és lehetőségeiket figyelembevéve — elegendő kezdeményezést fejtettek ki hazai irodalmi művek felkutatásában és megválasztásában. Mindamelllett a mai életünkből merítő alkotómunka továbbra is probléma marad.

Az amatőr színházak a korszerű világirodalomból nagyjából felszínes, könnyű és túlnyomórészt szórakoztató jellegű műveket tűztek műsorukra és ez nem helytelen. Am egyetlen egy amatőr-színházról sem mondhatjuk el, hogy avantgardista szerepet töltött be. Műsorukon túltengett a bulvár- és a melodráma irodalom. Kétségtelenül jó volna, ha az amatőr színházak művészi szempontból értékesebb műveket választanának ki a világ drámairodalmából.

Külön nehézség a klasszikus hazai és világirodalom drámai műveinek megválasztása.

A korábbi években még túlsúlyban voltak a romantikus jellegű klasszikus művek, az amatőr színházak tavalyi műsorán azonban már csak nagyon kevés maradt meg belőlük.

Mindent egybevetve, az amatőr színházak műsora az utóbbi időben jobb és megfelelőbb összetételű, mint a korábbi években. Tartalmasabb volta nagyrészt annak a gyümölcse, hogy határozottabban a hazai drámairodalom felé fordultak, az új amatőr színjátszók — főképp közművelődési munkások — korszerű elképzeléseinek, nemkülönben a hivatásos színházakból szerződötetett rendezők munkájának eredménye.

Az erősebb és színvonalasabb amatőr színházak meglehetősen mértékben megszilárdultak mint kulturális intézmények és már haladóbb eszmei hatással vannak a közönségre. Az ötletszerű műsormegállapítás már meglehetősen háttérbe szorult.

Mindamellott az amatőr színházak és műkedvelő színjátszó együttesek egy részének műsorában még elég sok fogyatékoság, sőt eszmei gyengeség is észlelhető. Műsoruk hátrányos elemei a romanticizmus, a népieskedés, a primitívizmus, idegen hátrányos hatások, a divatmajmolás és a sovínizmus.

Az amatőr színházak egy része még mindig nemzeti-romantikus tartalmú színdarabokat tűz műsorára. Nem ritka műsorukon a Hajduk Stanko, Djido, Krajiskinja, Balkanska carica, Devojačka kletva, Ciganin, Moravka, Seoska lola, Uskočkinja, Hasanaginica.

Hangsúlyozni kell, hogy a nemzeti romantika problémája még sokkal kiütőközőbb egyes kisebbségi, főképp magyar amatőr színjátszó egyesületekben.

Ezek az egyesületek 1958-ban mintegy 90 művet adtak elő. Ezek közül tíz népszínmű volt határozottan nemzeti-romantikus tartalommal. Ha ehhez hozzáfűzzük, hogy mintegy 50 művet mutatnak be a magyar romantikus irodalomból, amelyek eszmei-politikai szempontból nem károsak ugyan, de cselekményükkel, szereplőikkel és diszleteikkel egy elmúlt társadalmi-történelmi korszakot mutatnak be, akkor teljes képet alkothatunk magunknak az említett műkedvelő együttesek műsorának eszmei jellegéről. Még mindig műsorán tartják a Betyár Bandi, A vén bakancsos és a fia a huszár, Csirkepaprikás, Piros bugyelláris, Falurossza, Vén cigány című népszínműveket, amelyeket érmelygős, banális, álszociális, nemzeti-romantikus tartalmuk miatt már fél évszázaddal ezelőtt elítélt a haladószellemű magyar polgári műbírálat és a haladó írók.

A magyar nyelvű színházak műsorának futólagos áttekintése arról tanúskodik, hogy az 1958/59 évi idényben csak némileg változott a helyzet. A 72 bemutatott darab közül 18 hazai drámai mű, 11 nemzeti-romantikus tartalmú, 14 érmelygős operett, 16 nagyrészt a két háború között írt felszínes és könnyű színdarab. Való tény, hogy a bemutatott daraboknak majdnem a fele eszmei szempontból nagyjából ártalmas.

Ez alkalommal nem szándékozunk annak elemzésébe bocsátkozni, hogy mi az oka ennek a jelenségnek. Ez elsősorban a járási és községi kultúrközösségek feladata, mi csak felhívjuk a kultúregyesületeknek, az amatőr színházak szövetségének és a kultúrközösségeknek figyelmét, hogy eszmeiség szempontjából is hatniok kell a műsorpolitikára.